

Olena Krasnyak, Doctor of Economics, Associate Professor
Vinnitsia Trade and Economic Institute
of State University of Trade and Economics
Vinnitsia, Ukraine

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-242-5-35>

**ECONOMIC SOCIALIZATION
AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT
OF THE INNOVATION POTENTIAL OF THE COUNTRY**

**ЕКОНОМІЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ
ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ**

Традиційно економічна соціалізація розглядається як структурний елемент загальної соціалізації.

На думку Ю. Зайцева соціалізація – означає процес засвоєння людиною певної системи знань, норм та цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправному члену суспільства, забезпечувати позитивну та конструктивну спрямованість своїх відносин з іншими людьми у будь-якій сфері власних інтересів [1, с. 4].

Тобто соціалізацію можна розглядати, як процес, в якому індивід навчається діяти в суспільстві. Він включає засвоєння соціальних норм та набуття знань та навичок, що відносяться до них.

У соціальних науках на сьогодні, прийнято виділяти ряд складових економічної соціалізації: економічна культура, економічна свідомість, ставлення до власності, залучення індивіда до реалізації економічних ролей, економічна ідентичність, економічне самовизначення, економічна поведінка. Можна стверджувати, що процес соціалізації означає освоєння як мінімум трьох аспектів життєдіяльності основними з яких є:

- алгоритмів індивідуальної поведінки та діяльності (соціальних ролей), які визнані та прийняті в даному суспільстві та високо оцінюються в ньому;
- ідей, установок, стереотипів (ширше – світогляду та менталітету), які лежать в основі соціально-доцільних дій індивіда;
- умінь та навичок взаємодії з іншими людьми під час реалізації власних ролей.

Соціалізація найчастіше сприймається як двосторонній процес.

З одного боку, індивід освоює систему норм, правил поведінки та взаємодії з іншими людьми, а також набуває значущих йому функцій у структурі групи та суспільства загалом.

З іншого боку, група, суспільство, не тільки надають «об'єкту соціалізації» набір норм та шаблонів поведінки, які йому необхідно опанувати, але будь-які соціуми формальними та неформальними засобами стимулюють процес соціалізації, проводять оцінки готовності індивіда до реалізації суспільних функцій.

Соціалізація передбачає як доцільні, і спонтанні зусилля із боку суспільства. Зокрема, до доцільних зусиль можна віднести навчання та виховання. Вони являють собою систему формуючих впливів суспільства, які готують індивіда до участі в життєдіяльності суспільства. Навчання та виховання виступають лише частиною процесу соціалізації, оскільки останній відбувається під впливом як організованих, так і випадкових факторів у повсякденному житті людини.

Успішність чи неуспішність соціалізації індивіда можна розглядати у двоякому плані.

По-перше, оцінюється ступінь інтеріоризації (внутрішнього освоєння та прийняття дій) соціальних норм. Якщо певні соціальні зразки, ідеали, традиції, стандартизовані операції стають внутрішніми для індивіда тому, що вони більше нав'язуються ззовні, за допомогою зовнішньої регуляції, і якби стають частиною самої людини, складовою її «я», і вона реалізує інтеріоризовані норми у порядку звички, чисто автоматично, то результат соціалізації вважатимуться ефективним. Якщо ж людина цурається вказаних їй обов'язків і прав, не прагне знання своїх функцій і «тонкощів» їх виконання, тому, на якомусь етапі в процесі соціалізації стався збій.

Другим не менш важливим результатом соціалізації стає «завоювання» індивідом статусу, авторитету у своєму суспільстві, досягнення високої оцінки та схвалення з боку інших. Це відбувається насамперед тоді, коли його позиції, дії, вчинки починають здійснюватися у зв'язку з очікуваннями оточуючих, тобто з уявленням про правильну нормативну поведінку. Останній момент означає, що на практиці два названих позитивних аспекти соціалізації невідривні один від одного.

Участь суспільства в процесі соціалізації, у формуванні рольової поведінки часом зникає з уваги дослідників, часто вони просто абстрагуються від цього факту. Прикладом може слугувати визначення поняття соціалізація в психологічному словнику, як

процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду, набутого під час спілкування та діяльності [2, с. 486]. У цьому контексті не можна, звичайно, сказати про повну відсутність суспільства як іншого напрямку процесу соціалізації, але при цьому, все ж таки вся активність передана індивіду.

Вплив суспільства на соціалізацію особистості обов'язково включає спонтанні зусилля з боку різноманітних суб'єктів.

Якщо в практичному плані соціалізація являє собою конкретне явище – процес і результат освоєння індивідом соціальних норм і стандартів поведінки в суспільстві, то наукові погляди на суть проблеми будуть часто відрізнятися.

Економічна соціалізація передбачає інтеріоризацію індивідом знань, умінь, навичок, що забезпечують його участь у різних видах економічної діяльності як виконавця відповідних ролей: власника, підприємця, торговця, покупця, акціонера і т.п.

У цьому контексті економічна соціалізація – це процес, в якому люди вчаться діяти в економічній сфері: як вони плануватимуть бюджет, витратити кошти, економити, купувати, сприймати рекламу та багато іншого.

Слід відзначити, що наголос треба робити на головному – творчих здібностях людей, їх інноваційній якості, інтелектуальному капіталі, інноваційній культурі.

В Україні на законодавчому рівні розвиток інноваційної культури було виділено серед стратегічних пріоритетних напрямків інноваційної діяльності та визначено як складову інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах [3].

У науковій літературі економічна соціалізація сприймається як процес засвоєння та відтворення індивідом системи економічних зв'язків та відносин у суспільстві, становлення та розвитку форм економічної свідомості та поведінки особистості. Проблема економічної соціалізації є для вітчизняної практики досить новою, теоретично нерозробленою та мало дослідженою. Водночас аналіз зарубіжної літератури виявляє різноманіття підходів, уявлень, теоретичних та емпіричних досліджень.

Характерною рисою сучасних досліджень економічної соціалізації у нашій країні є вивчення впливу різних факторів на формування економічної свідомості та поведінки.

У суспільстві, для якого характерна стабільність, економічна соціалізація здійснюється відповідно до економічної культури за рахунок міжпоколінної передачі досвіду. У кризових ситуаціях подібна трансмісія може бути порушена, що часто тягне за собою складності в процесі економічної соціалізації.

Ключовий елемент у культурі – цінності, які переважають у суспільстві. З одного боку, ціннісні пріоритети індивідів представляють головні цілі, які пов'язані з усіма аспектами їх поведінки, з іншого – цінності відчують прямий вплив повсякденного досвіду в мінливому економічному та соціально-політичному контексті.

За характеристиками цінностей, їх структури та динаміки можна судити про напрям економічної соціалізації суб'єкта в економічному середовищі.

Ціннісні орієнтації є динамічним явищем і високою мірою визначаються культурними, економічними і соціально-демографічними характеристиками. Динаміка соціальних та економічних цінностей визначається як критерій економічної соціалізованості і в той же час як передумова та умова існування економічної культури.

Таким чином, ціннісні орієнтації – один із основних змістовних елементів економічної соціалізації – виступають ключовим фактором економічної активності особистості, динамічно відображаючи поточну соціально-економічну ситуацію і виконуючи функцію стимулювання економічної активності.

Література:

1. Зайцев Ю. К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2002. 188 с.
2. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 16.10.2012 року № 5460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення: 21.09.2022).